S BRANKOM FUČIĆEM NA "KRATKI IZLET"

Marina Vicelja

BRANKO FUČIĆ, Iz istarske spomeničke baštine (sv. 1.), Zagreb, Matica hrvatska, 2006., 393 str., ISBN 953-150-778-3

Za svakog povjesničara umjetnosti koji je kročio u bogati svijet istarske spomeničke baštine nezaobilazno je ime njezina velikog štovatelja i poznavatelja, Branka Fučića. Zaljubljenik u gornjojadranski i istarski prostor, Fučić im posvećuje velik dio svog opusa i brojne stranice na kojima ne raspravlja jedino o povijesnoumjetničkim problemima već čitatelja upoznaje s cijelim spektrom različitih tema i sadržaja koji su bili autorovim interesom. Otkrivanje mnogih kulturno-povijesnih pojedinosti istarskog kraja, "skićući se Istrom", kako je uobičavao govoriti, Fučić je godinama opisivao i objavljivao u tekstovima namijenjenima različitoj publici.

Pred nama je prvi svezak Fučićevih zapisa, eseja i stručnih članaka o istarskoj spome-

ničkoj baštini, objavljenih u različitim publikacijama tijekom njegova dugoga i plodnog radnog vijeka. Već je *Izvještaj o putu po otocima Cresu i Lošinju*, objavljen u Ljetopisu JAZU 1949. polučio velik interes stručne i šire publike. Poput modernog vizitatora, Fučić nabraja i opisuje lokalitete i spomenike koje je posjetio, navodeći uz formalno-ikonografsku analizu niz zanimljivih dodataka i uvodeći u povijesnoumjetničko štivo spomenički korpus slabo poznat hrvatskoj stručnoj javnosti. Pritom Fučić uvodi u istraživački rad poseban pristup *local trottera*, pješaka po zabačenim istarskim ili otočkim predjelima, s notesom u ruci i u stalnom otkrivanju lokalnih običaja i specifičnosti kojima začinja diskurse o arhitektonskim oblicima, majstorima-slikarima ili pisanoj baštini. I zaista, neka se od opisanih mjesta i danas mogu posjetiti samo pješice, a prateći Fučićeve itinerare i doživljaj određenog prostora ili spomenika moguć je samo iz perspektive pješaka. No, važnost njegovih ranih publikacija bila je upravo u razotkrivanju bogatog umjetničkog opusa primorskog i istarskog kraja, koji je zahvaljujući Fučićevu peru postao ubrzo magnetom za brojne istraživače. Knjiga *Iz istarske spomeničke baštine* donosi tekstove koje je Fučić posvetio istarskom prostoru, s posebnim naglaskom na njezin istočni i središnji dio. Izabrani su tekstovi formirali tri sadržajne cjeline: *Gradovi i mjesta*, *Glagoljska baština*, te *Ljudi i sveci*. U prvom se dijelu prenosi tekst *Izvještaja o putu po Istri 1949. godine,* objavljen u Ljetopisu JAZU 1953., s nadahnutim autorovim uvodom u štivo koje se čita poput najzanimljivijih putopisa s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Fučić mjestima prilazi kao živim tkivima u kojima prepoznaje pečate povijesnih razdoblja i uzroke mijena pojedine arhitektonske jezgre. Minucioznim rukopisom autor razotkriva dijelove urbanih cjelina, upečatljivu crkvenu arhitekturu, manje kapele i grobljanske crkve, te, napose, zabačena ruralna naselja. U svakom od crkvenih interijera navodi i opisuje njegov inventar s posebnim osvrtom na prve "istraživačke" rezultate skidanja žbuke u crkvenim prostorima koji su gotovo u svim slučajevima potvrdili postojanje zidnih slikarija. Ti su se zapisi, iako fragmentarni i općeniti, pokazali izrazito vrijednima u kasnijim istraživanjima i pokušajima utvrđivanja slikarskog fonda u Istri te kod restauratorskih i konzervatorskih radova. Usporedbom Fučićevih zapisa i sadašnjeg stanja može se utvrditi kako je dio slikarskog opusa koji autor navodi i opisuje danas u mnogo lošijem stanju; nešto je zauvijek izgubljeno, no ostalo je sačuvano u njegovim rukopisima i fotografijama s terena. Lokaliteti obrađeni u ovom svesku pripadaju istočnoj polovici poluotoka, Labinštini, Buzeštini i Liburniji, dijelu Istre koji je i danas relativno slabo obrađen u znanstvenoj literaturi. Posebno je važan vrlo pažljiv osvrt na crkvu Sv. Jurja Starog u Plominu, bratovštinsku crkvu ribara i mornara. Fučić daje prikaz arhitektonskog rasta crkvenog tijela kroz povijesna razdoblja ističući važnost crkve kao jednog od rijetkih, dobro sačuvanih spomenika pučkog graditeljstva na prijelazu iz ranog u zreli romanički slog. U istom tekstu prvi put, pažljivom analizom, autor javnost upoznaje s plominskim natpisom, jednim od najstarijih epigrafskih glagoljskih spomenika, datirajući ga usporedbom s tekstom Bašćanske ploče, uočavanjem *conspectus generalis* natpisa, te rezultatima paleografske analize. U tekstu se Fučić uglavnom bavi jezičnom problematikom i sadržajnom interpretacijom sačuvanog dijela teksta, a manje ikonografskom interpretacijom lika, uklesanog u plitkom reljefu ispod teksta, što će postati temom nekoliko njegovih kasnijih radova. U citiranju i

opisima spomenika navedenih lokaliteta Fučić često raspravlja o titularima i dotiče se hagiografske analize koja će velikim dijelom obilježiti njegov rad i istaknuti ga kao vrsnog znalca ikonografske interpretacije kršćanske umjetnosti te jednog od autora vrijednog *Leksikona ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, publiciranog 1979. godine.

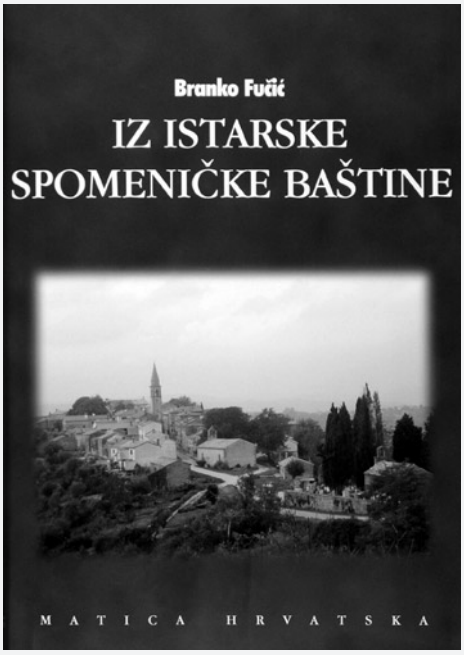

Centralni je dio teksta posvećen apostolskoj vizitaciji biskupa Augustina Valiera iz Verone, koji je Istru posjetio 1579. i 1580. godine. Iako nije imao prilike raditi na cjelovitom tekstu, Fučić naglašava važnost vizitacija za povjesničara umjetnosti te značenje opisa crkvenih zdanja i njihovih inventara koji daju sliku unutrašnje Istre još nezahvaćene procesom barokizacije i promjenama uvedenim nakon Tridentskog koncila. Fučića, međutim, u ovom tekstu, više od povijesnoumjetničkih zabilješki, zanimaju podaci koji govore o strukturi stanovništva, kleru, jeziku liturgije i crkvenim običajima. Ti podaci autoru pomažu rekonstruirati dio povijesti pretežito ruralnog i nerazvijenog dijela Istre i pokazati mu razloge slabo razvijene i siromašne sredine koja krajem 16. stoljeća odaje sliku još snažno prisutnog srednjovjekovlja. Isto se potvrđuje i u crkvenom graditeljstvu i oslikavanju i opremanju crkvenih interijera.

Drugi dio knjige govori o glagoljskoj baštini i donosi reprint tekstova o značajnim glagoljskim natpisima s posebnim osvrtom na najstarije hrvatske glagoljske zapise. Fučićeva strast prema tom dijelu hrvatske spomeničke baštine dominira cijelim njegovim opusom. Glagoljski se natpisi poput lajtmotiva pojavljuju u gotovo svim njegovim djelima. Autor toj problematici pristupa i kao jezičnom fenomenu, otkrivajući početke, razvojne faze i oblike glagoljskog pisma, paleografske osobitosti, duktus i stilizaciju, ali i kao likovnom i kulturološkom sadržaju. Čitajući glagoljske natpise Fučić otkriva tko su bili njihovi autori, što je glagoljica značila u zajednicama u kojima se javlja, u liturgiji i u svakodnevnom životu, pogotovo klera. Glagoljska epigrafska građa otkriva da je to i pismo uprave, administracije, bratovština, ali i heraldike, monograma, zapisa na nadvratnicima i grafita. Ti su zapisi ostavština jednog vremena i prostora i iz njih možemo razabrati poruke o životu zajednice, ali i pojedinca koji je često svoje misli, brige ili vesele dosjetke i šale ostavljao urezane u grafitima. Važnost glagoljskog pisma Fučić vidi prvenstveno u upotrebi slavenskog jezika na rubnim dijelovima hrvatskog prostora koji je na taj način ostao vezan sa svojim slavenskim korijenima i tradicijom.

Posljednja se grupa tekstova pozabavila “ljudima i svecima”. Fučića su uvijek zanimali ljudi. Običavao je pripovijedati o susretima s

težacima, seljacima i običnim pukom koje je susretao u svojim pohodima po Istri i o pričama koje su mu kazivali, a koje su se usmenom predajom zadržale u pojedinom kraju. Na osnovi tih je priča autor često gradio svijet prošlih vremena konstruirajući događaje i stvarajući fizionomije, karaktere i mentalitet prostora koji je ocrtavao. Njegovi su glavni junaci često ljudi kojima je pročitao ime u nekom rukopisu, natpisu ili na grobnoj ploči. No ti "obični ljudi" često su nositelji univerzalnih značenja ili osobitosti jednog vremena i prostora. Tako su i tekstovi *Gospodin v Kožlaki* i *Gospodin v Humi,* objavljeni u prvom svesku, posvećeni dvama feudalcima, gospodarima malobrojnih gospodarstava i plemenitaških burgova istočnog dijela Istre. Fučić ih je "oživio" u njihovu prostoru, u anegdotama i pričama iz kojih je crpio osnovne informacije o odnosima, običajima i vrijednostima pojedinog kraja. Pišući o freskama i njihovoj ikonografiji, Fučić otkriva sve bogatstvo svetačkih likova, biblijskih sadržaja i interpretacija pojedinih motiva i tema nastalih viđenjima lokalnih majstora i radionica. Napose su zanimljivi njegovi ekskursi o lokalnoj tradiciji i likovnoj interpretaciji pojedinačnih svetačkih likova, uklopljenih u srednjovjekovnu ikonografiju ili pak posttridentska tumačenja i prikaze.

Kako čitati Branka Fučića? Kao barda hrvatske "kulturologije", kao zaljubljenika u primorski i istarski kraj, kao nepresušno vrelo informacija o ljudima, običajima, krajevima i spomenicima kojih više nema, a koji su ostali živjeti u njegovim djelima. Fučić je povjesničarima umjetnosti pokazao što je ljubav i strast prema struci, naučivši nas "gledati", razmišljati i suditi u međudisciplinarnom dijalogu. Fučića ne možemo citirati kao primjer znanstvene metodologije, no svako čitanje njegovih eseja, rasprava i članaka predstavlja početak u promišljanju i iščitavanju tema i sadržaja koje je u svojim djelima otvorio, pozivajući mlade stručnjake i znanstvenike da nastave stalnim i neumornim radom, kako je to lijepo tekstualizirao Antun Šoljan u svojoj pripovijetki *Kratki izlet.*